

ՄՇԱԿ

ՀԱՅԵՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարւանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Քիֆիստում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисы, Редакция „Мшакъ“.

Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.

Տ է Լ Է Ֆ օ Ն № 255.

Պատգարութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերէն).

Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լիզուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են

խաւարանչիւր տողատողին 10 կոպէկ.

Տ է Լ Է Ֆ օ Ն № 255.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պօրտ-Արտուրի շրջանում. — Ներքին Տե-
ստիութիւն. Մամուլ. Հաւաքարի ժողովրդա-
կան թատրոնը. Նամակ Նոր-Բայազետից. Նա-
մակ Պետականից. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱ-
ԳԻՆ ՏԵՍՏԻԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. — Հե-
ՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱ-
ՆԱՅԻՐԱԿԱՆ. Յեղիւն ձայնը:

ՊՈՐՏ-ԱՐՏՈՒՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Հեռագիրներին նայելով, պէտք է կար-
ծել, որ Մանչուրական բռնակռիւ տիրող
լուծութիւնը պէտք է փոխարինվի պատե-
րապետական գործողութիւններով: Ինչ վե-
րաբերում է Պօրտ-Արտուրի շրջանին,
այն տեղ նորերս տեղի ունեցան լուրջ
ընդհարումներ, որոնք սակայն վճռական
նշանակութիւն չունեցան: Օգտվելով այն
տեղեկութիւններից, որ տալիս են լրագիր-
ները (տես P. B. H. B. K.) մենք կարող
ենք հաղորդել հետևեալը:

Անգլիական «Daily Telegraph» լրագրի
թղթակիցը, որ սեփական նաւով պատու-
մ է Պօրտ-Արտուրի մօտեցրում, այն կար-
ծել է թէ նրա ամրութիւնները դեռ
կարող են դիմանալ յարձակումների և
անձնատուր չը լինել, իսկ «Standard» և
«Times» լրագիրները թղթակիցները հա-
ղորդում են թէ եւրոպացիների ձեռքում
են ներկայումս Պօրտ-Արտուրի երկու
կարևորագոյն մարտկոցները՝ Էստէշան և
Վանգապ, որոնք ինչու և են քաղաքի և
նաւահանգստի վրա: Նրանց ձեռքում են
նայնպէս նաւաշինարանները և պատնէշ-
ների գիծը մօտ 400 մետր հեռու գլխաւոր
մարտկոցներից: Մեծ նաւերից բոլորովին
անկմաս է մնացել «Պօրեզա» նաւը, իսկ
պօրտ-արտուրեան նաւատորմը առաջվայ
իր հասկացողութեամբ գոյութիւն չունի:
Ռազմավթերը այնքան էլ առատ չէ, ուս-
տի նա գործադրվում է և սպառվում
խնայողաբար, որպէս զի աւելի լուրջ
դէպքերում կարողանայ գործ տեսնել:

Եւրոպացիները, Ռուսաց հեռագրական
գործակալութեան ասելով, մի քանի ան-
գամ փորձել են մեռած ձեռքով ուսա-
կան ցանկապատներին մօտ և երբ ուսա-
կան զօրքերը հեռացել են, այն ժամանակ
ժպտանալները սկսել են սկրապտելով կը-
տրտել ցանկապատները:

Մօտելով «Standard» լրագրի աշխատակ-

ցի հետ, եւրոպական զեւպան Հայաշի-
այն կարծիքն է յայտնել թէ երբ Պօրտ-
Արտուրը վերցվի, եւրոպացիները չը
պէտք է նորից ամրացնեն նրան, այլ
գումարները կը ծախսեն նաւատորմը ու-
ժեղացնելու վրա, որովհետեւ նաւատորմը
աւելի լաւ գործ կարող է կատարել, քան
բերդային ամրութիւնները: Պօրտ-Արտու-
րի յանձնարարից յետոյ ծովային Տօգօր
գլխաւոր հոգար կը լինի զիմարդիւ բալ-
տիական նաւատորմին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՏԻԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Սերունդները յաջորդականութեամբ միայն
Ֆիզիքական կեանքի օրէնքը չէ: Մտաւոր
կեանքի մէջ էլ սերունդներին յաջորդում են
սերունդներ, և այս յաջորդականութիւնը, ա-
ւելի քան Ֆիզիքական աշխարհում, զարգաց-
ման, էվոլյուցիայի սահմաններն են ցոյց տա-
լիս: Գիտութիւնը աւանդութիւն է օրէնք և
նրա նուաճումների «երէկվայ և այսօրվայ»
տարբերութիւնը «երէկվայ և այսօրվայ» հաս-
կացողութիւններ է առաջացնում և հասարա-
կական իդէալների աշխարհում: Մի սերունդ
իրաջանում է որոշ առաջդիմական ճշմար-
տութիւններ, պարտում պահպանում է նրանց,
կուր է մղում նրանց համար: Բայց գալիս է
յաջորդ սերունդը, որ իր խօսքն է աւելաց-
նում իր հայրերի աշխարհայեցողութեան վրա,
ձեռնարկում է հասարակական գաղափարը
ուրիշ հասկացողութիւնների վրա և այդպէս
յանձնում է հետեւեալ սերունդին: Հայրերի
և որդիների մէջ համարեա միշտ նկատվում է
տարբերութիւն, հակադրութիւն, նոյն իսկ
թշնամանք: Այս կարելի է նկատել ամեն ժա-
մանակ: Այսօր որդի հանդիսացող սերունդը
վաղը արդէն հայր է նոր սերունդի վերաբե-
րման: Այսօրվայ սերունդը ընդդիմադրում էր
իր հայրերին գաղափարների աշխարհում,
վաղը նա կունենայ արդէն իր դէմ ուղ-
ղած ընդդիմադիր մի հոսանք: Սերունդնե-
րի այդ փոփոխութիւնը շատ նկատելի է մա-
նուանդ ուսաց հասարակական կեանքի մէջ:
Այդտեղ տրամադրութիւնների պաշտամունք-
ների փոփոխութիւնը նոյն իսկ տասնամեակ-
ներով է հաշոււմ. ասում են վաթսուական
թւականների սերունդը, հօթիստական, ութի-
սականական թւականների սերունդներ և լին-
ի: Նշանակալից պէտք է վերաբերվի այդ յաջորդա-
կան երկուքներին: Վաթսուական թւական-

ները ուսաց հասարակական կեանքի ամենա-
փայլուն երևոյթներից մէկի, նշանաւոր գրող
Չէրնիշևսկու ժամանակ տամամեակի տոթիով
«Рус. Вѣд.» լրագրի հետեւալ խորհրդածո-
թիւններն է անում.

Որքան և ուժեղ էր այդ խելը, որքան և
մեծ էր նրա ազդեցութիւնը, բայց հասա-
րակութիւնը իր զարգացման մէջ չէր կա-
րող մնալ մի կէտի վրա կանգնած: Շատ
բան, որ 60-ական և 70-ական թւականների
ընթերցողի աչքում թոււում էր նորութիւն և
ինքնուրոյնութիւն, չունի այլ ևս այդ յատ-
կութիւնները ժամանակակից հասարակու-
թեան կարծիքի մէջ. որք թոււում է վարդա-
յե հաստատ կերպով նուաճված, որք հնա-
ցած և արդէն սրբազան: Այն վարդապե-
տութիւնները, որոնք շատ տարիներ առաջ
համարվում էին առաջադեմ, իրերի բնական
ընթացքով տեղի են տալիս այնպիսիներին,
որոնք առաջ գնալ են շարունակում կամ
որոնք շեղվում են դէպի ուրիշ կողմեր:
Հասարակութեան համակարգները փոխ-
վում են, և այն, ինչ մի յայտնի ժամանակ
նշանաւոր էր, կամ մի կայծ, որ կարող
էր բացալաւի սրտերը, ժամանակի ըն-
թացքում կորցնում է իր իշխանութիւնը
ընթերցողի վրա կամ դառնում է մի հաս-
տատուն նուաճում, որ չէ կարող յուզ-
մունքներ առաջացնել հէնց այն պատճառով,
որ նա հաստատուն կերպով նուաճված մի
ճշմարտութիւն է:

Այդպիսի, առաջդիմական տարբերով կենդա-
նի հասարակութիւնը ուրիշ կերպ չէ էլ կարող
լինել: Բայց այդ, ի հարկէ, չէ նշանակում թէ
խոշոր, տաղանդաւոր գործիչները իրանց ժա-
մանակից դուրս պէտք է մոռացված, ուշա-
դրութեան անարժան մնան: Առաջդիմութիւ-
նը իր էությունով, իր բնութեամբ մնում է
մի և նոյնը բոլոր ժամանակների համար. կա-
նոյն ևս փոխվել հայեացքները, կարող են դա-
նազան ձանապարհներ յայտնագործվել այս
կամ այն ժամանակում, բայց մարդկութեան
մտաւոր գանձարանի մէջ միշտ հարստութիւն
կը մնան այն վայրերը, որ նշանաւոր գործիչ-
ներ իրանց խելով ու տաղանդով առաջ են
տարել մարդկային գաղափար, երջանկու-
թիւն որոնելու և գիտակցութիւն, պատրաս-
տակարութիւն ստեղծելու համար: Եւ լուսա-
միտ գործիչները, ինչ ժամանակ էլ նրանք
գործած լինեն, շարունակում են մնալ մարդ-
կութեան բարեբաններ, շարունակում են մնալ
մտքի հերոսներ, որոնց օրինակը, որոնց գա-
ղափարականութիւնը ոգևորում է ապագայ
սերունդներին և որոնցով պիտի պարծենայ
հասարակական միտքը՝ ինչ աստիճանի վրա
էլ նա կանգնած կը մնայ այս կամ այն ժա-
մանակամիջոցում:

սիրես:

— Այն, հրեշտակա, կը սիրեմ քեզ ու միայն
քեզ...

— Բայց ի՞նչպէս, շատ...

— Այնպէս, ինչպէս արեւածաղիկը՝ լոյսի ճա-
ռագայթով... ինչպէս մեղուն՝ ծաղիկ բաժակը...

— Այ, այս անգամ ձայնիդ հնչիւնը աւելի
անկեղծ էր, աւելի սրտաբուլի... բայց, այ-
նուամենայն...

— Ի՞նչ, նորէն դժգոհ:

— Այն տղամարդու սէրը... ձեր երգումնե-
րուն կարելի է հաւատալ... անգիտակցաբար,
դուն զայն հիանալի կերպով յատկանշեցիք.
ան սէրը չէ՞ մեղուին, որ կը թափառի ծաղիկէ
ծաղիկ...

— Վախճանի, դուր մի փեթտեր սրախօ-
տութեանդ դժգոհ ծաղիկները, թերեւս ուրիշ
ատեն, ուրիշներու համար պէտք ունենաս ա-
նոնց—խայթեց իմի:

Մայիցը լոնցուց Վախճանին, որ մաղե-
րուն ալիքները իմի մեքենական փաղա-
շանքներէն ազատելով՝ յանկարծ տեղէն վեր-
կեցաւ ու ոտքի մատներուն վրա ծառանալով
սրտնեղութիւնն ու տոբոտ յոգնածութիւնն
երկար ու ձկուն բազուկները գալարեց օդին
մէջ: Անփութօրէն, ծոյլ ու վեհափառ դանդաղ-
կոտութեամբ գնաց, եկաւ պատշգամբին վրա,
իր փարթմաւոր մարմինը հրապոյնները պտուղ-
ներով վերջաւորելու և իմի աչքերուն դէմ,

ՀԱՆՈՒՄԱՐԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Բաւական մեծ գործ կատարվեց Հաւաքարի
տեղաւ ժողովրդի համար Մուրաշկոյի և Արաբ-
սեանի թատրոններում նրանց հիմնարկէն
սկզբում: Ժամանակի ընթացքում մի խումբը
խմբակեց, մեծացաւ և դէպի այդ բարի գործը
սկզբնէն ուրիշ երիտասարդներ: Այդպիսով
գործն սկսեց արագօրէն առաջանալ: Եւ այդ
թատրոններում շատ ու շատ անփորձ երիտա-
սարդներ փորձվեցին, սովորեցին բնական
արուեստ, կոմիկեցին և ապա իրանց կարող
զգացին աւելի մեծ բեմերի համար, դուրս
գալ մատուրագէս աւելի բարձր և պահան-
ջող դասի առաջ:

Մակայն ժամանակը և նրա յախուռն յո-
սանքը առաջ են բերում և կուտակում գանա-
զան հանգամանքներ, թէ նպատաւոր և թէ
աննպատաւ: Արաբսեանի թատրոնի հիմնվելով
մի կողմից նուազեց Մուրաշկոյի բեմի գոր-
ծիչների եռանդը. միւս կողմից սերունդները
չունենալով բնական դեպքով, մի շարք ժո-
ղովրդական ընկերություններից յետոյ սկսեցին
խաղալ դժուար, երբեմն էլ անհամ պիէսներ.
ապա—սիրողներից իւրաքանչիւր իրան պատ-
րաստ զգալով սկսել էր մանկ մեծ դերերի
մէջ, և անա գործի ընդհանուր զգալական
թուլացաւ: Հասարակ ժողովուրդը, Հաւաքա-
րի կիններ, շերտեր, միկիտանը և ուրիշները
սկսեցին յաճախել Արաբսեանի նորակաւոյց
թատրոնը: Այդտեղ սկզբում բեմի հիմնադիր
պ. Արաբսեանը ունէր սերունդներից և մի եր-
կու գերասաններից բաղկացած մի մշտական
խումբ, որը տալիս էր կանոնաւոր ներկայա-
ցումներ. ամեն անգամ թատրոնը ծայրէ
ծայր լինէր էր լինում խառն հասարակութեամբ:
Բայց այստեղ էլ մէջ ընկան գանազան ան-
յայտ խոնգողոտներ. խումբը սկսեց թուլանալ
և վերջը բայցայով, Ժողովուրդը սկսեց նորից
խրոնիլ թատրոնի և անձնատուր լինել իր
նախկին կենցաղին. Մուրաշկոյի թատրոնի
(որին պարտական էր իր սկզբնական մեծ ա-
ջողութեամբ Արաբսեանի թատրոնը) սիրող-
ները գցած սերը այստեղ աւելի աճելով,
յանկարծ կանգ առաւ:

Ի վերջոյ մօտեւս նկատվում է մի անբա-
ցատելի, յանկարծական ոգևորութիւն մեր
երիտասարդութեան մէջ. օրէնցօր կազմվում են
նորանոր սիրողների խմբեր և ժողովրդական
ներկայացումներ են տալիս: Բայց, դժբաղա-
բար, նրանցից շատերը բոլորովին տեղաւ, ան-
ձեռնհաս երիտասարդներ են, որոնք փչացնում
են այդ գործը: Անցեալ և նախանցեալ տար-

ից խոյ կանգ առաւ թաղարի մը առջև, փրցուց
ծաղիկներէն մէկը ու սկսաւ տհալոտ կերպով
թերթատել ու շող տալ թերթերն իր շուրջը:

Էմիլ՝ որ լուծեամբ կը հետեւէր Վախճանի-
նի ամեն մէկ շարժումին, կամաց մօտեցաւ
անոր՝ թեւ մեկուն և ասէր՝
— Վախճան, ես քեզ երբէք այնքան զբա-
ւիշ չէի գտած, որքան հիմա, քէնիդ մէջ, մըր-
մընջեց:

— Թերեւս, բայց ես կը կասկածիմ, որ, այս
բալէթի՝ նոյնքան զբաւիչ գտնէիր հոգիս, եթէ
կարելի ըլլալ զայն ցոյց տալ իր կատարեալ
մեղակութեան մէջ:

— Բայց ըսէ՛ տեսնեմ, ի՞նչ բան քեզ կը մղէ
տարակուսի սիրոյս անկեղծութեան մասին.
չէ՞ որ ամեն շուտով պիտի ամուսնանանք...

— Շուտով, շուտով, բայց էրբեք...

— Գիտես, որ վաղն իսկ պիտի մեկնիմ Ալ-
գաս թէ մէկ գործ կարգադրելու և թէ տեսնե-
լու մեր այնտեղ մնացած մէկ քանի ազգական-
ներ. երեւի Ալգաս կը մնաւ առ առաւելն եր-
կու շաբաթ. վերադարձիս՝ վերջնականապէս
կը որոշեմ մեր ամուսնութեան օրը...

— Եթէ այդպէս է, համարէ՛ դիտ...
Ու այնուհետեւ նորէն նստել էին բով բովի-
երեսներն զարձուցած դէպի հեռաւոր դաշտերն
ու բլուրները, որոնց վրա մայր մտնող արեւը
իր լոյսը կը փռէր պղնձի նուրբ ու անհուն

մէջքի մէջ վրա, սպառազին կերակները, որոնց մէջ ծուլութեամբ շրջող արիւնն սկսաւ արագ-արագ ման գալ: Լայն շունչ քաշեց. գլուխը պտոյտ տուաւ, ոտքերը կէտտեցան ու մազ մնաց, որ վար ընկնէր: Երբ քաղցական տկաւորացուն անցաւ, այստեղ թէթեթեալ կարօնի-լան ու զգաց, որ կեանքը իր մարմնի ծակո-թիքներէն յաժմօրէն ներս կը սողոսկէր, յա-տուցանելով իր մէջ ապրտամ, տաքօրինակ, սխորժելի զգայութիւններ: Նայուածքը բաղ-տեցաւ թանձր ու բարձր պարիսպին, որ կը ցնէր իր դէմ: Ու հոգին ձվիկեցաւ խորհե-ով որ այդ խուլ պատաներէն անգին կեանքը ար, ազատութիւնը, բաղդաւորութիւնը, ո-րոնցմէ բաժնւած էր բանի մի քայլով միայն: Բթան ընչ բան է հարկաւոր, որպէս զի մարդ տնէ հոգիի անզորքութիւնը: Պարիսպ մը, յայտնի բարձր ցեխի կոյտ մը, անչ, այո, անասանդ ցեխի կոյտ մը—անս անչ բան կը ողնար իր թաղապարտութիւնը եւ արդէն է-լիկ ականջին կը հասնէին ազատ արեգակի յայտն տակ հետզհետէ զարթնող գերմանական աղաքի ժխորն ու խժտուածք: Յուզումով մը-իկ ըբաւ այդ ձայները, որոնք առտունն որունկ ու երկիւղած լուռութեան մէջ կը բար-բանային կեանքի ու բերկրութեան աւետիս-ներու նման: Ու խանդավառագին դարձնալ ինչ իր ծնողը, Վարդապետը, Նանսին...

գրութիւնը միշտ, շատ քիչ: Միւլ-տուեց, որ և զօրադրութիւնը կերպով մի գերում երբ Լուիս-ստարակ պ. շատ հա-յօյրի գերը ակ լաւ ար-ի գերը: Պ. գերը չը

գլխի: Դիւտող

սի նաճան-յան ծանոթ-Սվէշիի ունենալով, ունի նա-վող երկա-սպիտակ ա-րի համա-թիֆլիսի գաւառը:

Երբ զի և Բոր-սպանական լընդ պէտք է ձիւտը, և պէտք է և հաւա-նքով ու

ուղար-ստատած մըցելու ուղարկեց որքի ձեռ-ով մտա-նայեցին սնանկա-նք ընտ-

դ Գար-4 արա-և ուղղած և բարկա-նէ: Տպա-րոսնանի է և գե-

է, որ հետեւել 1903 թ. յունվարից բոլոր արական և իգական դպրոցները սանքին 50% զիջում անէ առնականների գներից իր նաւերի վրա թէ Կասպից ծովում և թէ Վա-գայի վրա: Զիջումը լինելու է միայն II և III կարգի տոմսակների գներից: Այդ արտօնու-թիւնն ունենալու համար աշակերտ աշակեր-տուհիները պէտք է ներկայացնեն իրան դպրո-ցական վարչութիւններից տրված վկայագրերը:

«Հ. Օճ.» լրագրին հետագրում են Գանձա-կից, որ նոյնմբեր 2-ին ատրճանակի մի հարուստով սպանել են տեղացի նաւաստանին: Պատճառը վրէժն է: Մարդասպանը փախել է:

Մօսկվայի Կայսերական տեխնիկական դպ-րոցում ազատելով կովկասեան թողնակը կամ ստիպելներին, Կովկասի կառավարչապետի պաշ-տօնակատարը յատկացրեց այդ թողնակը նոյն դպրոցում ուսանող Վսեվոլոդ Մասնիկովին:

Ռուսաստանի ներքին նախնայնքի գործա-րանատէրները խնդր են ներկայացրել իրանց ներկայացուցչին միջոցով կովկասի գեղատուն-տեսական ընկերութեանը, որ վերջինս բարե-հաճի հիմնել իր մէջ նաև մի առևտրական ընկեր: Այդ հիմնարկութեան նպատակը պէտք է լինի ծառայել իրր միջոցով հոս ներքին արտադրողները և գործարանատէրները միջև:

Հոկտեմբերի 31-ին Կարսում մեծ ձիւն է եկել: Փողոցներում սկսել են բանել սահնակ-ները, բայց կեանքն ընդհանրապէս մնում է. չը կան անցնալ տարիների երեկոցներն ու ներկայացումները և այլն:

Անկախութիւն մեղ գրում են. «Ինչպէս յայտնի է «Մշակ» ընթերցողներին, քաղա-քիս հասարակական կյանքի դարձում ան-ցել տարվանից արդէն, անդամները, նրանց ընտանիքները և հարկեր համար տրվում են էժանագին ներկայացումներ՝ ստեղծելով, հայե-րէն և վրացերէն լիզուներով: Այս տարվայ սեզոնին այստեղ առաջին ներկայացումը ե-ղաւ հոկտեմբերի 30-ին: Ռուս սերողների անպատկանական պատճառով առաջին ան-գամ ներկայացրին հայերը: Ուղղապէս էմմա Տէր-Գրիգորիան «Ձերկանքի գոյ» դրաման ձառն ընդհանրապէս անցաւ գոհացուցիչ կեր-պով, գերակատարները, ընչ բացառութեամբ, բաւականին լաւ կատարեցին իրանց դերերը: Ներկայացումը յետոյ տեղի ունեցաւ տեղա-կան պարեր, ընչպէս սովորաբար: Զը նայելով եղանակի վատութեան, սակայն էլ եկել էր բաւականին ժողովուրդը: Ինչպէս լսեցինք հայ թատերասերները պատրաստում են այս ամ-սին ներկայացնելու «Թագի համար» պատ-մական դրաման կլուրի և մի ուրիշ ներ-կայացում էլ ուսումնասիրանի համար: Եղա-նակները անձրևային են և ցուրտ: Շրջակայ լեռները վրա արդէն ձիւն է եկել:

ԱՐՏԱԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻԻՆ

ՊԱՏԵՐԱՍԻ ՇՈՐԱՅԸ

Տօկիոյ քաղաքացիները Պորտ-Արտուրի վերա-բերմամբ: Լոնդոնի հետագրում են «Neue Freie Presse» լրագրին, թէ Տօկիոյում Պորտ-Արտուրը համարվում է արդէն գրաված եւ պոսական գործերից: Ռուսները իր թէ պա-հել են չորս ամբողջ, բայց բերդը արդէն բաց է եւսպոսացիների առաջ հիւսիս-արեւելեան կողմից: Սակայն եւսպոսական գործերը այդ-տեղ չեն մտնում, որովհետեւ առաջվայ պէս գտնվում են Լիտուանիայի տարածքների կրա-կի ներքո: Այժմ գլխավոր յարձակումը ուղղված է Ուկրաինայի դէմ: Եւսպոսացիները պատրաստ-վում են տեղի Պորտ-Արտուրի անունը: (Հոբ.)

Եւսպոսական գործերը ըստ Ֆրանսիական վի-կայութեան: «Temps» լրագրի յատուկ թղթա-կիցը Տօկիոյում ուղարկել է մի նամակ սեպ-տեմբերի 3-ին գրված, որի մէջ խոսում է եւս-պոսական գործերի արտադրութեանը և հա-ղթանքի մասին: Եւսպոսական գոր-քերը, նրա կարծիքով, կարող են յաղթահա-րել եւսպոսական գործերին, ունենալով միայն գերազանց ուժեր: Մանկութիւնից եւսպոսա-ցիները սովորում են դպրոցներում խիստ կար-գապահութիւն պահպանել: Դպրոցները աւելի նման են գործարանների և ընտիր նիւթ ն պատրաստում բանակի համար: Բացի զբանից դպրոցներում հմտօրէն զարգացնում են հայ-րենասիրութեան զգացումը: Այդ զգացումը հասցնում են ֆանատիկութեան և շահերու-նէրին: Ներքո լուսն են առ շուրջին և առ շա-նչ լինում վարձատրութեան հարցը, որով և

մարտնք դէպի օտարները: Եւսպոսացիները զատարարակցում են այն համոզմունքի մէջ, թէ նրանք սերունդ են առաւելների, որոն-ցից սերունդ է Միկալօի ցեղը: Կատարելով հե-րոսական քաջութիւններ հայրենիքի բարո-ւրութեան համար, եւսպոսացիները իրանք կը դառնան առաւելներ: միւս կեանքում: Այդ պատճառով, նրանք կարող են առել երկա-յին կեանքը, իրեն անարժան իրանց վեհու-թեան: Հասկանալի է, թէ ինչ ոգևորված հա-րենասիրներ են գուրս դալիս եւսպոսական դպրոցներից և որքան շատ բան է նշանակում նրանց համար Դաի Նիկոլը (Մեծն Եւսպոսի) խօսքերը: Այդ դատարարակցութեամբ է բա-ցատրվում և օտարադէմները համար անառ-նելի եւսպոսական անպարծութիւնը: Պատե-րազմական տեսակետից այդ գլխի կրթութիւ-նը կարեւոր հետեւներն է արտադրում: Ա-ռաջին, կարգապահութեան զգացումը զարգա-ցած է վերին աստիճանի: Ամենը իրեն մի են, ոչ մէկը չէ շոկում իրան մասնային և միշտ համարում է իրան իրեն մասն ընդհա-նուր ամբողջի, որի համար և ապրում է և ո-րից դուրս կեանք չէ ճանաչում: Այդ է պատ-ճառը, որ եւսպոսական հայրենասիրութիւնը արտայայտվում է ամենազօնալի ձևերով: Դրանով բացատրվում է և եւսպոսական ամ-բողջ բանակի ընդհանուր ոգևորութիւնը, որ դարձնում է նրան գրեթէ անշարժ: Այդ բանակը լուի մասնաւոր անձանց համագումար չէ, որոնցից ամեն մէկը իր համար է մտա-ծում: Դա մի անգին մարմին է, ոգևորված մի հոգով, մեծն Եւսպոսիայի հոգով: Զօրքի կազմակերպութիւնը և սպասարկութիւնը գե-րաբանց են: Օֆիցներները զարմանալի քաջու-թիւն և զինակցութեան են ցոյց տալիս: Նրանք, պէտք է ասել, այնպէս են հիպոսաց-նում հասարակ գիւնդներին, ինչպէս իրանք են հիպոսացած մեծն Եւսպոսիայի ոգով: Բայց այդ զարմանալի բանակի զօրակները—նրա թոյլ կողմն են կազմում: Եւսպոսական ազգը կարող է զարմացնել աշխարհ իր համայնու-թեան ուժով, բայց ոչ ուրիշ ուրիշ հանձար-ներով: Եւսպոսացիները ընդունակ են ճշդու-թեամբ իրադրծելու առաջուց մտածված պա-տերազմական ծրագիրը, բայց եթէ այդ ծրա-գիրը որ և է պատճառով անիրագործելի է, եւսպոսական ռազմազենները արդէն անկարող են փոխարինել նրան ուրիշով, համապէս նոր հանգամանքների: Այդ պատճառով եւսպոս-ցիների հետ կոխը պահանջում է առանձին սրտեմ, առանձին եղանակ: Այդպիսի կուր-համար պէտք է առանձին հնարագործութիւն և արագ ըմբռնում, որոնք կազմում են սպի-տակ ցեղի ընտրող գծերը:

Եթէ Եւսպոսիան յաղթվի այս պատերազ-մում, նա շուտով կսկսէ մի երկրորդ և Թրան-սիան պէտք է պատրաստ լինի ամեն տեսակ պատերազմութիւնների: Փրանսիայի պարտք է—ամեն կերպ մարտնչել եւսպոսական պա-հանջների դէմ: Եթէ Եւսպոսիային այնպիսի զինարների պաշար գտնել Չինաստանում, ոչ միայն Փրանսիան և Եւրոպան, այլ և Անգլիան կարող են չարաչար փախվել: (Հոբ.)

Հնդկաստանը գլուցողական միջոցներ է ձեռ-նառնում: Բնակչից հետագրում են «Rappel» լրագրին. «Նշենք որ Հնդկի միջազգայի մա-սին յուրերը հասան Հնդկաստան, լրջի կիտչները անմիջապէս միջոցներ ձեռք առաւ: Հնդկաստանի պաշտպանութեան համար ուսա-նելի արշաւանքի դէմ: Ստանալալալային բո-լոր պահակազօրը ուժեղացրին. լեռնային կիրճերում արտիլլերիական բաւարաններ արկեցին:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՆՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՅ ԳՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

3 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

ՄՈՒԿԻՆԷ, 2 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ (Սեպ. Թղթ.): Դիւ-բերում առաջվայ նման խաղաղութիւն է: Լու-ր է պատում, որ եւսպոսացիներն սկսելու են առաջ արշաւել Նոյեմբերի 6-ին և պատուել մեր դիրքի կետերը:

ՊԵՏԵՐԲԱՐԳԻ: Նէվայի վրա նաւագնացու-թիւնը դադարեց:

ՆԻՒ. ԵՈՐՔ (Բէյութեր): Այստեղ եւսպոսական փոխառութեան համար բացված ստորագրու-թիւնն ապահովեց փոխառութեան աշոգու-թիւնը:

ԼՈՆԴՈՆ: (Բէյութեր): Հուլիսի քննիչ յանձ-նագրովի նիստերը շարունակվում են: Հար-ցաքննված ձկնորսները ոչինչ չաւելացրին արդէն յայտնի փաստերի վրա: Յանձնագրու-թիւնը վարձատրութեան հարցը, որով և

տե նա, հաւանորէն, կը քննվի Լոնդոնում, մի յատուկ յանձնագրովում:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ (Բէյութեր): Իշխան Փուշիման այցելեց Րուզվելտին և յանձնեց նրան Միկա-լօի շնորհաւորութիւնը երկրորդ անգամ ըն-տրվելու առիթով: Նախագահը պատասխանեց, որ Աստիլայի ժողովուրդը միանում է Եւսպո-սիայի զգացմունքներին և ցանկանում է նրան լիակատար աշոգութիւն:

ՈՒՐԳՈՎ, 2 ՆՈՅԵՄԵՐԻ: Երեկոյեան քաղաքի փողոցներով անցաւ ժողովրդի ամբողջ մի քանի հարիւր հողուց բաղկացած, տանկով թագաւոր Կայսրի պատկերը և երգելով «Ալա-տան, Տէր, զճառայս քո» և ժողովրդ պաշ-հիմն: Արդարաւանք այդ ցոյց կատարվեց այն պատճառով, որ նախընթաց օրը երեկո-յեան քաղաքի մի քանի մասերում փորձեր կայանալու թիւնը և կարող խանգարելու: Այդ փորձերը արագութեամբ ճնշվեցին ձիա-ւոր և հետակ ոստիկանութեան եւսպոսու-միջոցներով:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ: Նոյեմբերի 2-ին Րուզվելտը փոխադարձ այցելութեան հնաց իշխան Փու-շիմային, որին և հրաւիրեց երեկոյեան ճաշի Սպիտակ Տանը: Ճաշին ներկայ էին գերմանա-կան, անգլիական և իտալական դեսպանները, եւսպոսական միտայի պաշտօնեաները և կա-րինէյի անդամները:

ԿՕՎԱՆ, Նոյեմբերի 3-ին Հեռաւոր-Արեւելք մեկնեց Կոնստանդնուպոլիս իր շարքի գլխավորը:

ԶԻՖՈՒ, 3 ՆՈՅԵՄԵՐԻ (Բէյութեր): Լիակատար հիւժը կայ կարծելու, որ «Րուսաստան» հա-կաւանաւանում զինաթափ կը լինի միայն ծայրայեղ դեպքում: Նա յոյս ունի փախել ա-դատվել եւսպոսացիների ձեռքից գիշերով: «Րուսաստան» բերել է «Новый Край» լրա-գրի մի քանի համարները, որոնցից մէկում հաղորդված է, եւսպոսական մի հակաակաւա-նաւ, որ ակնհայտ էր գնում, ընկրկեց «Րէտ-վիզան» թիւղանթով:

4 ՆՈՅԵՄԵՐԻ

ՄՕՍԿՎԱ: Բժշկապետ Զիժ հաղորդեց Մոսկ-վայի շարժում սանիտարական խմբի մասին, որ Կորէայում խումբը ստիպված էր անցնել, լեռնային ճանապարհով 650 վերադառնալու: Զորս կէտերում խումբը զինաւորական իշխա-նութեան ցուցմունքով բաց էր անում հիւսնա-դանոց և օգնութիւն հասցրեց 339 հիւանդ-ներին և վիրաւորներին: Մթերները և անա-սունքները համար կերակուր շատ դժուար է ձեռք բերել թշնամաբար արամաղված երկ-րում: Եկաւ Լիտուանի մօտ հիւանդացանի-քի և վիրաւորների խումբը, որ բաղկացած էր 138 զինաւորներից և երկու օֆիցներներից: Շատերը Գեորգիան ասպետներ են:

ԶԻՖՈՒ, 3 ՆՈՅԵՄԵՐԻ (Բէյութեր): Հակա-ա-կանաւաւ «Րուսաստան» կապիտանը տե-ղեկացրեց պրինց Տիւնին, որ «Րուսաստան» զինաթափ է լինում: Այդ վճիռը ընդունվել էր Պետերբուրգ ուղարկված հարցապնդումին պատասխան ստանալուց յետոյ:

ՍՈՒԻՑ, 3 ՆՈՅԵՄԵՐԻ (Բէյութեր): Նախագա-պետը կանչեց օտար պետութիւնների հիւպա-տոսներին և խորքեց նրանց հաղորդել չույե-նաւային ընկերութիւնների գործակալներին, որ բաւարարեն էսկադրայի անցնելու ժամա-նակ՝ դէպի հիւսիս քնացող բոլոր նաւերը կը բռնվին: պատերազմական նաւերի ազատ անցումը ապահովելու համար: Եւսպոսացի անցնելու ժամանակ արգելվում է, որ և է բան ցեղ շրանցում: Յոյցերը նոյնպէս թոյ-լատու չէ չին:

ՄՕՍԿՎԱ: Հեռաւոր Արեւելքից եկած «Մալա-զի» պատանայի շոգնաւոր բերեց 9 ուս նաւաս-տներին «Վարնա» նաւից, որոնցից հինգը ամպուտացիայի են ենթարկված: Նրանք Կո-րէի հիւանդանոցում էին, ուր նրանց շատ քաղցր էին վերաբերվում: «Մալազի» նաւով եկաւ նոյնպէս ուսաց լէտուանի Տիւրուզ, որը ակնհայտէ հրամանատար էր և որը օղը թոյլից իր նաւը՝ էկիպաժը նաւակների վրա իջեցնելուց յետոյ: «Մալազի» Կորէից Սինգա-պուր բերեց 37 եւսպոսական նաւաստներ և երեք օֆիցներներ:

ՆԻՇՆԻ. ՆՕՎԳՐՈՐԹ: Նոյեմբերի 3-ին Սօ-րէիսեան գետածոցում այրվեցին ձմեռելու հա-մար կաւանած «Նիկոլայ» և «Վեյաուկա» երկու մարդատար շոգնաւորներ: Շոգնաւորները ապա-հովադրված են:

ԲՕԴՈՊՈՒ: Զարագործները «Նադեժդա» ըն-կերութեան պահեստից յափշտակեցին նշանա-ւոր գունդեր ապրանք, որի ժամանակ պա-հապանը սպանվեց:

Վ. 4 ՆՈՅԵՄԵՐԻ (Բէյութեր): Ուսանելու ԶԻՖՈՒ, 3 ՆՈՅԵՄԵՐԻ (Բէյութեր): Ուսանելու

իշխան «Րուսաստանից» ճաշից յետոյ, թողնե-լով նրա վրա միայն մի մարդ, վերջինը վա-ռեց պատրոյգը և պայթեցրեց նաւը: Թնդա-ցին երեք խուլ պայթուցիկներ, որոնք հաղի-ւելի էին հարիւր մետր տարածութեան վրա: մի և նոյն ժամանակ նաւը խորատուղկեց ջրի մէջ և նրանից փախ միայն կազմը: Անհնարին է բացատրութիւն ստանալ ուսաց վարժու-թի մասին, բայց հնթադրում են, որ ուսա-նելը վճռել են թոյլ չը տալ «Րէլիոնե-րի» հետ պատահած դէպքի կրկնութիւնը: Եկաւ եւսպոսական հակաակաւանաւի երեսնիս այսօր երեկոյեան նաւահանգստի առաջ արա-գացրեց անկասկած «Րուսաստան» ոչնչացումը: Եւսպոսական հիւպատոսի խօսքով, որ յետոյ բողոք յայտնեց ուսաց հիւպատոսին, 9 ուսա-նաւաստները ափ են իջել հրացաններով: Եւս-պոսական հիւպատոսի խօսքով, ուսանելը զուր տեղը գոնեցին «Րուսաստան», որովհետեւ «Րէ-լիոների» հետ պատահած դէպքը չէր կրկնվի: Ռուսաց հիւպատոսը պաշտօնապէս յայտնեց դատարան, «Րուսաստան» պէտք է պատա-պարվէր այստեղ փոթորկային եղանակից: Հիւ-պատոսը կցեց, որ նաւի մեքենաների կրակ ավաղիւայի պատճառով, վճռված է զինաթափ անել նրան: Դառաւան տեղեկացրեց պաշա-տապէս եւսպոսական հիւպատոսին, որ «Րու-սաստան» զինաթափութիւնը կատարվել է:

Թնդանութիւն փոխանները և գործիքները հետագրված են, իսկ մեքենաները՝ ոչնչացր-ված: «Րէլիոների» թղթակիցը իմացել է հե-ղինակաւոր աղբիւրից, որ «Րուսաստան» յանձնված կնքված հրամանը այսպէս էր. եթէ նաւին չի աշողվի խոյս տալ, նա պէտք է պայթեցնվի: Այդ նպատակով ակաւանաւը վառողի պաշար ունէր, որով և պայթեցրվեց: «Նօվի Կրայ»-ը հոկտեմբերի 29-ին պարու-նակում է եւսպոսական չորս-կայանի հակա-ակաւանաւոր ոչնչացման մանրամասնութիւն-ները, միշտան Դիմիտրիէվի ձեռքով: Եւսպո-սական ակաւանաւորը և մի հակա-ակաւանաւոր զբաղված էին հոկտեմբերի 21-ին ակաւանը բարձրացնելով, գլխաւորապէս եւսպոսական-ները, ծովախորշում: Դիմիտրիէվ մտածեց պայթեցնել եւսպոսական նաւերից միւրը և, օգտվելով միակութեանց, վերցնելով շողանա-ւակ «Բեռլինգ» և ուսանելի ակաւանը ձգե-լու, էկիպաժի 12 մարդկանցով, Դիմիտրիէվը դուրս եկաւ նաւահանգստից գիշերը կղզիին, աշոգութեամբ խուսափելով թշնամու ցորացու-ցիներից: Շրջանաւոր շարժում գործելով, նաւակը պաշաւ արագութեամբ և մօտենալով կարճ տարածութեան վրա եւսպոսական հակա-ակաւանաւոր, բաց թողեց ակաւ, որ հասաւ նպատակին: Տեղի ունեցան խուլ պայթուցի-կներ: Եւսպոսական նաւը խորատուղկեց ջրի մէջ: Նաւակը անմիջապէս վերադարձաւ նաւահա-նգստը, չը վնասվելով եւսպոսացիներից, որոնք չը նկատեցին նրան և կարծեցին, թէ հակա-ակաւանաւոր դիպել է ակաւին: Դիմիտրիէվ օր-վայ հերոսը դարձաւ:

ՊԵՏԵՐԲԱՐԳ: Թագաւոր Կայսրը Բարձրա-գոյն բարեհաճեց տալ գնդաւոր-ապետանա-կաւորապետներին սէմիթիէնեան կապիտանի գործի պատուաւոր ծերունու կոչումը:

ԼԻԲԱՎԱ, 3 ՆՈՅԵՄԵՐԻ: Մովը դուրս եկաւ բալտիկական էսկադրայի լրացուցիչ խումբը: Մոււրը բաղկացած է տարեբեք դրօշակներից «Օլեք», «Վրուբուրգ», «Րիսո», «Դնէպր» և «Տէրէկ» հինգ կրէյսերներից և ութ ակաւա-նաւներից:

ԴԱԿԱՐ, 3 ՆՈՅԵՄԵՐԻ: Ռուսական էսկադրան հետացաւ երեկոյեան վից ժամին:

ԶԻՖՈՒ, (Բէյութեր): «Րուսաստան» հեռա-կիւրները չը բերեց, բայց կապիտանը հաղոր-դագրութիւն ուղարկեց թագաւոր Կայսրին, որ եւսպոսացիների յարձակումները ամեն տեղ յետ են մղված և զինաւոր մարտիկներից ոչ մէկը վերցրված չէ:

ԶԻՖՈՒ, (Բէյութեր): Եւսպոսական երեք ա-կաւանաւոր մասն նաւակայարանը և համոդ-վելով, որ «Րուսաստան» շրտոյղ է արված, հետացան:

ԶԻՖՈՒ, (Բէյութեր): Լէյտենանտ Բէրդը «Րու-սաստան» ակաւանաւոր ինժեները, յայտնեց որ եւսպոսացիներին երբէք չի աշողվի դուրսը Պորտ-Արտուրը, որը ուստիստի պաշար ունի մէկ տարվայ համար:

ՇԱՆԳՀԱՅ: (Բէյութեր): Ռուսաց պաշտօնա-տար անձինք յայտնում են, որ իրանք ճիշդ տեղեկութիւններ են ստացել գնդաւոր Ստե-սէի սպանելու համար կազմված դաւադրու-թեան մասին: Ութը կատարել եւսպոսացիներ շոնիցով դնացին Պորտ-Արտուր, բայց նաւը նախադրւալալով էր և միջոցին ձուր

3-10